

Ujváry Gábor:

*Az egyetemi ifjúság útkeresése az
1930-as évek végén, az 1940-es évek
első felében*

ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár,
2017. november 3.

Ifjúsági egyesületek 1919 után

- 1919-től: a klasszikus, ideológiamentes egyesületek mellett és helyett világnézeti (vagy vallási, illetve területi alapon szervezettek + nem tisztán diákegyesületek)
- legnépszerűbbek a bajtársi egyesületek
- gazdasági világválság, növekvő értelmiségi munkanélküliség, a népi írók mozgalmának hatása: a bajtársi szövetségek fiatalosága is radikalizálódik, társadalmi és szociális reformokat követel + nemzedéki viták

Változások az 1930-as évek elejétől, 1.

- 1932: Eötvös Collegiumi kommunista szervezkedés (Mód Péter, Schöpflin Gyula, Stolte István)
- 1934/35: tandíjreform-mozgalom (Rajk László, Donáth Ferenc, Oszkó Gyula, Mód Aladár, Béki Ernő)
- Dimitrie Gusti nyomán: falukutatás
- „Az utódállamok magyarságának fiatalsága jött rá magyar viszonylatban először arra, hogy milyen fontos az intelligencia falumunkája.” (Sarló, Erdélyi Fiatalok) (Szabó Zoltán)

Változások az 1930-as évek elejétől, 2.

- Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma (1930–1937; Baróti Dezső, Buday Gyula, Erdei Ferenc, Hont Ferenc, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Tolnai Gábor, Tomori Viola, stb.): falukutatás, „pusztán etnográfiai kutatásból szociális feladatvállalás” (Ortutay, 1934)
- egyházi ifjúsági mozgalmak (népfőiskolai jelleg: Soli Deo Gloria /1921-/, KALOT /1935–1946/ és KALÁSZ /1936–1946/, Keresztyény Ifjúsági Egyesület, Pro Christo Szövetség) + Fiatal Magyarság öregcserkész szervezetei)

Változások az 1930-as évek elejétől, 3.

- viták a népi tehetségekről (janicsár-kérdés) → *Magyar Szemlében* is számos cikk erről (Fodor Ferenc, Kovács Imre, Szabó Zoltán, Ortutay Gyula)
- 1933: Németh László: Debreceni Káté (*Új Vetésben* jön)
- 1935: Magyar Egészség Hete az egészségügy problémáiról: népesedéspolitika, telepítés, népélelmezés, eugenika, anya- és gyermekvédelem, népbetegségek elleni küzdelem + 1936 augusztusától: a Magyar Egészség Vonata

Nép felé fordulás

- 1936. október 2–10.: Magyar Nép Hete, ezzel párhuzamosan: vitanapok (Matolcsy Mátyás, Rajniss Ferenc, Lendvay Béla, Weis István, Illyés Gyula, Veress Péter, Szabó Zoltán) → „Föltették a kérdést, de nem adták meg a feleletet. Megmutatták az okozatokat, de nem mutatták be az okokat.” (Szabó Zoltán); „következő lépés a cselekvés, a változtatás lenne” (Veres P.)
- Debreceni Diéták (1935, 1936 tavasza; az ottani bölcsészek Árpád BE-je a Szent László Körrel és a Soli Deo Gloria Szövetséggel szervezi): Németh László az 1935. évin fogalmazza meg a harmadik út gondolatát

Baloldali tájékozódás

- Debrecen: baloldali mag alakul (Kállai Gyula, Fehér Lajos, Újhelyi Szilárd, Zöld Sándor, Losonczi Géza stb.), akiknek útja a kommunista pártba vezet – Újhelyi Szilárd: szélsőjobbról szélsőbalra; váltás 1935/36-ban
- 1936 ősze: a vegetáló budapesti Egyetemi Kör átalakítása baloldalról (Bachner Ernő, Pollner György, Porga Lajos, Tettamanti Károly és Lengyel Balázs) – Szekfű támogatása (1938 őszén felfüggesztik a működését)
- 1937 tavasza: Márciusi Front 12 pontja (nagybirtokrendszer megszüntetése, demokratikus átalakítás, a dunai népek összefogása)

Márciusi Front

- „A Márciusi Front nemzeti is és keresztény is. Csakhogy a nemzeti gondolat a nagy népi érdekek és célok vállalásában látjuk, a kereszténységet pedig nemcsak valljuk s nemcsak jelszónak használjuk, hanem e széles, átfogó szolidaritás útján meg is valósítjuk. A magyarság dunavölgyi hivatásáról pedig nemcsak regélünk, hanem a dunai népek együttélésének és együttműködésének emberséges európai tervét is elkészítjük.” (Féja Géza, *Magyarország*, 1937. április 3.)

Eszmeáramlatok

- német- és zsidóellenesség → *Új Vetés*, 1938 ősze: „a fajiságunkat két veszedelem fenyegeti: a zsidó és a germán”
- szélsőbal és szélsőjobb befolyásolási kísérletek
- 1939: Turul tb. tagja lesz Erdélyi József, Kodolányi János, Kovács Imre, Sinka István, Szabó Lőrinc, Veres Péter; Püski Sándor létrehozza a Turul Kiadót (később Hartyányi István a vezetője)
- népi szárny megerősödése a Turulban

Tehetséggondozás

- Zilahy Lajos: Kitűnőek Iskolája (*Kelet Népe*, 1939. december)
- 1930-as évek második fele: a politikai elit szociális kérdések iránt érzékeny tagjainak (Hóman, Teleki, Imrédy) kísérlete a magyar elit felfrissítésére
- Hóman: tehetséggondozásban nem a középosztályra helyezi a hangsúlyt, hanem a népi tehetségekre → 1933: tandíjrendelet módosítása; 1937: Horthy Miklós Ösztöndíjalap; 1941: Országos Tehetségkutató Intéző Bizottság felállítása
- sok pozitívum szörnyű negatívumok (zsidók kirekesztése) árán

Táj- és népkutatás

- Táj- és Népkutató Központ: Teleki Pál gazdaságföldrajzi, Györffy István néprajzi és Magyary Zoltán közigazgatás-tudományi tanszékeinek közreműködésével 1938 októberétől → 1938 novembere: s Károlyi-palotában rendezett kiállítás a magyar vidék szociális problémáiról
- újjáalakulására Országos Táj- és Népkutató Intézet néven Györffy István néprajzi tanszékéhez kapcsolódóan 1939 januárjában került sor – majd a Teleki Intézet része
- 1938-tól mezőgazdasági dolgozók nyugdíja + Országos Nép- és Családvédelmi Alap (1940: XXIII. t.c.)

Világháború hatása

- egyetemi és főiskolai hallgatók száma:
1937/38: 13 228;
1939/40: 13 815;
1942/43: 21 732
- világháború: régi-új kérdések – Magyarország helye Európában, azon belül is elsősorban a térségben (geopolitika); harmadik út; kisebbségek; földkérdés; középosztály vérfrissítése; zsidókérdés; németekhez való viszony; kommunizmus, fasizmus, náciizmus (Kodolányi: *Zárt tárgyalás*)

Népi kollégium, 1.

- Györffy István: tudatosan karolta fel a paraszti származású diákokat, falukutató táborokat szervez → az 1939. évin születik meg a népi kollégium ötlete
- 1939/40 fordulójától: Bolyai (1941-től Györffy) Kollégium (1942 októberétől fiúkollégium Debrecenben)
- a Turullal való konfrontáció 1941 őszén: a kollégiumi tagok közül többen a Batthyány-örökmécsesnél tartott koszorúzáson
- 1942. február: alapszabályzat elfogadása, Kardos László igazgatóvá választása → következetes önkormányzat a belső vezetésben + „gyökerek” őrzése

Népi kollégium, 2.

- cél: a parasztsággal sorsközösséget vállaló fiatal értelmiség nevelése európai kulturális színvonalon
- politikai fellépések: 1943. március 15-i koszorúzás; részvétel az 1943 augusztusi szárszói konferencián (Kardos hozzászólása); Gyenes Antal letartóztatása 1943 őszén (bizonyíték a kommunista kapcsolatokra)
- neves diákok: Fehér Gyula, Boros Lajos, Kardos László, Tőkés Ottó, Gyenes Antal, Sipos Gyula, Csanádi Imre, Fekete Gyula, Pataki Ferenc, Hegedűs András, Szűcs Ferenc, Kovács Gyula, Barla-Szabó Ödön, Pál József, Turczel Lajos, Liptai Ervin

Társadalmi visszásságok

- Szekfű helyzetképe (Magyar Nemzet, 1942 áprilisa és májusa): Szombatfalvy György adatai alapján: „a jövő vezetőrétegnek nem kevesebb mint felét adja a lakosságnak egy huszadrésze” – törpebirtokosok, napszámosok, gazdasági cselédek: lakosság 39 %-a, gimnazisták 3 %-a
- Földes Ferenc könyve a magyar munkásság és parasztság kulturális helyzetéről: „Eszerint a nagy- és középbirtokosoknak, meg a gazdasági tisztviselőknek minden második gyermeke középiskolába jár (aki nem, az valószínűleg leánygyermek), a kisbirtokosoknak minden 33-ik, a szegényparasztoknak minden 478-ik gyermeke.”

Egységmozgalom

- Szent-Györgyi Szegeden – egységmozgalom: Szegedi Egyetemi Ifjúság, majd Kolozsvári Egyetemi Ifjúság 1940-től
- 1942. október 24.: Debrecenben a Debreceni Egyetemi Ifjúság megalakulása
- 1943. január 17.: Pécsi Egyetemi Ifjúság létrejötte
- 1942-től: Magyar Ifjúság Nagybizottsága – csatlakozik a SZEI, az Emericana, a MEFHOSz és a Katolikus, illetve a Protestáns Diákszövetség több vezetője is

1943 –1944

- 1943. március: 8500/1943. sz. VKM rendelet: csak a 26 évesnél fiatalabb egyetemi vagy főiskolai hallgatók lehetnek tagjai az ifjúsági egyesületeknek, melyek szövetségekbe tömörülhetnek, de ezeknek a Magyar Nemzeti Diákszövetség tagjává kell válniuk → Turul kettészakadása 1943 márciusában (Ifjúsági Turul Szövetség és Társadalmi Turul Szövetség)
- 1944-ben a Magyar Front támogatta illegális ellenállási mozgalom, a Magyar Diákok Szabadságfrontja

Kacsringós pálya

- Fitos Vilmos (1913–2000): 1933-tól egyetemista, a budapesti bölcsészek Árpád BE-jének tagja; 1938-tól a *Magyar Élet* szerkesztője (a Magyar Közösség tagja); 1939-től Ambrus József fővezér mellett kulturális alvezér; 1941 decembere: kiszorítják a szövetségből, de az 1942-ben alakult Magyar Ifjúság Nagybizottságának vezetője lett; 1946 decemberétől 1947 nyaráig börtönben, majd külkereskedelmi vállalatoknál dolgozik; 1949-ben beszervezik és 1969-ig az ügynökhálózat tagja Futó fedőnévvel, majd 1981-től a rendszerváltásig Hegyi fedőnévvel informátor (Nagy Imre temetésénél is jelent még); 1956 novemberétől MSzMP-tag, 1972-ben kizárták; rendszerváltás után MSzP-tag, de a szélsőjobb Hunniában is publikál